

Web 2.0 a knihovny aneb Library 2.0

Vilém Sklenák*
sklenak@vse.cz

Abstrakt: Web 2.0 má vliv na řadu aplikačních oblastí, které využívají pro přístup uživatelů prostředí webu – knihovny nevyjímaje. Proto se hovoří o principech označovaných jako Library 2.0. Článek je pokusem o krátký souhrn názorů a pohledů.

Klíčová slova: Web 2.0, Library 2.0

1 Úvod

Na život s číslovanými verzemi softwarových produktů jsme si již zvykli (nebo lépe řečeno – byli přinuceni zvyknout). Je pravda, že u různých produktů je k vidění různý způsob odlišení, že právě teď přichází něco nového a často podle tvrzení firmy právě to, co musí každý uživatel mít...

V posledních letech se knihovny musely přizpůsobovat vlivu informačních technologií. Dnešní knihovny se vůbec nepodobají těm před zhruba 15 lety – přístup ke katalogům přes web, EDD, sdílení dat mezi knihovnami, integrovaný přístup k informačním zdrojům... I přesto to však byla Knihovna, sice jiná, ale stále jen Knihovna. Ale život přináší překvapení a nové výzvy – a je zde Library 2.0 (L2).

2 Web 2.0

Pojem Web 2.0 (W2) byl poprvé použit v roce 2004 (Dale Dougherty), ale velkou měrou se na jeho popularizaci podílí Tim O'Reilly. Ten se pokusil ve svém článku na podzim 2005 [8], zformulovat základní principy W2. Není to přístup založený na striktní definici, ale v článku se ukazují odlišnosti úspěšných internetových firem. Jde vlastně o seznam konceptů, metod a technologií. W2 je charakterizován jako posun od centralizovaného zpracování či služeb k decentralizaci. Příklady jsou uvedeny v tab. 1.

Technologie realizace:

- **Tagy** – označování obsahu uživateli, neboli folksonomy (jako protiklad k taxonomii).
- **Sociální vztahy**, příslušnost ke skupinám, souvisí s tagováním Software, které bude poskytovat tyto služby, bude tím lepší, čím více bude uživatelů – to platí hlavně pro sociální systémy a folksonomy.
- **RSS** – syndikace obsahu. Uživatel nebude muset hledat, co je nového ale informace k němu potečou přes zvolené kanály.
- **Long tail** – blogy, RSS, Google adsense – „samoobsluha“ pro zákazníky, hodně malých zdrojů.
- **Blogy a Wikipedia** – uživatel jako přispěvatel a tvůrce obsahu. Blogy jako zdroj obsahu spolu s RSS znamenají rozšíření obsahu, uživatelé se na něm podílejí – píšou zprávy a úvahy, které byly dříve jen v centrálních médiích.

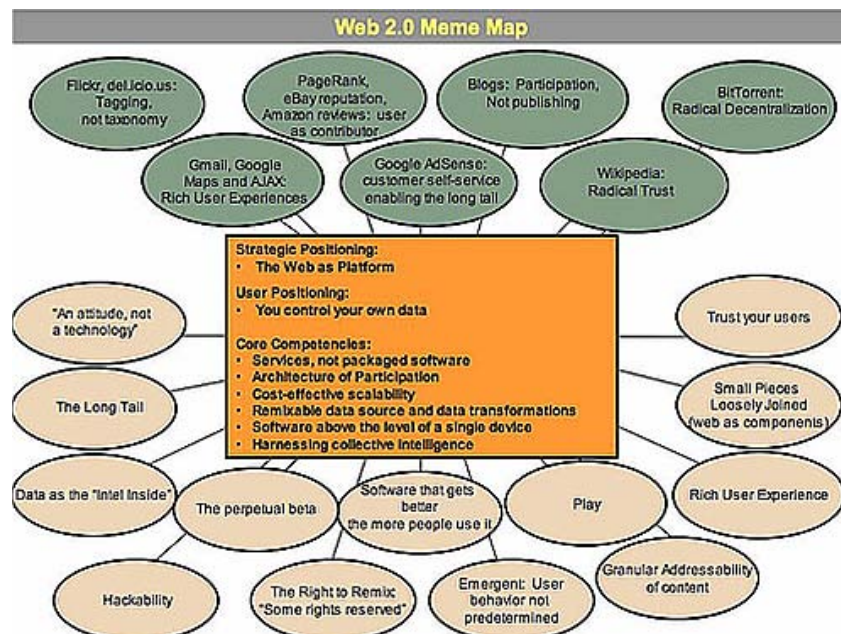
* Katedra informačního a znalostního inženýrství, Fakulta informatiky a statistiky, Vysoká škola ekonomická, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3

- **Programové nadstavby pro zpracování dat:** AJAX – technologie, která umožňuje asynchronní přenos dat, aplikace nad obsahem databází a webů, webová rozhraní (API) pro přístup nadstavbových aplikací třetích stran.
- Vznikne něco jako webové služby, které dokáží propojit data, např. RSS a další webové služby pro přenos dat (SOAP – simple object access protocol) a REST – (Representational data transfer, přenos přes xml formát) – používá např. Amazon.com.

Web 1.0	Web 2.0
DoubleClick	Google AdSense
Ofoto	Flickr
Akamai	BitTorrent
mp3.com	Napster
Britannica Online	Wikipedia
personal websites	Blogging
evite	upcoming.org and EVDB
domain name speculation	search engine optimization
page views	cost per click
screen scraping	web services
publishing	Participation
content management systems	Wikis
directories (taxonomy)	tagging ("folksonomy")
stickiness	Syndication

Tabulka 1

Obrázek 1 ukazuje vztahy mezi různými koncepty, které mají význam pro W2.

Obrázek 1

3 Uživatel x.0

Nemění se jen technologické okolí knihoven, ale mění se i její uživatelé:

- Mobilní telefony neslouží jen svému primárnímu účelu.
- SMS zprávy jsou používány pro získávání informací.
- Očekávají rychlé poskytování služeb, rychlé výsledky.
- Spoléhají na web, že obsahuje informace ke všemu.
- Sklon k hraní, pohybu ve virtuální realitě.
- Sklon k otevřenosti (flickr, myspace apod.).
- Méně pozornosti klasickým médiím (noviny, TV) a posun k on-line zpravodajství a blogům.

Dalším významným faktorem je rozšiřující se dostupnost internetu, každoročně významně stoupá počet uživatelů. Jistým varujícím ukazatelem jsou pak výsledky průzkumu OCLC [7] z roku 2005, podle kterého více než 69 % respondentů považuje informace získané pomocí vyhledávacích strojů za stejně spolehlivé jako z informačních zdrojů poskytovanými knihovnami.

Na jedné straně platí výše uvedené, na straně druhé však také platí, že stále existuje velká skupina lidí, kteří nemají třeba žádnou zkušenost s Internetem. Ač se to zdá podivné, ale podle oficiálního průzkumu Českého statistického úřadu [3] v roce 2006 v ČR se k tomu přiznalo 55,3 % populace (naopak 3,6 % oslovených se označilo za pokročilé uživatele Internetu). V mezinárodním porovnání je ČR z hlediska informačních a komunikačních technologií zatím spíše v pozadí, ale platí, že v posledních letech dochází k výraznému zvyšování počtu domácích přípojek k Internetu, internetové gramotnosti apod.

4 Library 2.0

4.1 Co to je?

Pojmy Web 2.0 a Library 2.0 spolu velmi úzce souvisejí, L2 je totiž dle mnohých názorů mimo jiné spojením klasické knihovny a technologií W2, tedy jejich přímé využití v knihovnách. Někteří dokonce uvádí vzorec:

$$\text{Web 2.0} + \text{Business 2.0} + \text{knihovna} = \text{Library 2.0.}$$

Pro lepší porozumění termínu L2 lze uvést několik bodů, které jsou pro koncept L2 charakteristické:

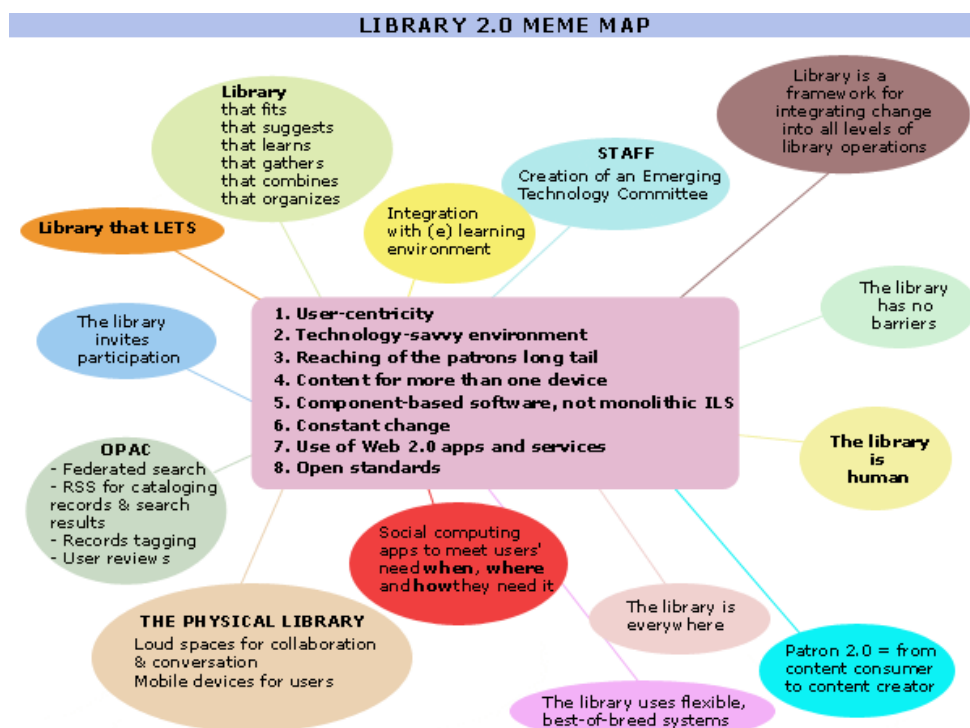
- Zapojení uživatele do vytváření a implementace služeb knihovny, k čemu mají posloužit právě technologie W2.
- L2 není uzavřený koncept. Což v podstatě znamená, že je pro knihovnu nutné neustále reagovat na potřeby uživatelů, vylepšovat stávající systémy a služby a zároveň by uživatelé knihovny měli mít možnost modifikovat, či obohacovat služby, které knihovna nabízí.
- L2 je tedy především knihovna, která se neustále vyvíjí a mění společně s potřebami svých uživatelů.

Hlavní idea L2 je vytvoření takové knihovny, která by byla adekvátní potřebám uživatelů a dokázala by se jim nejen jednorázově přizpůsobit, ale hlavně aby byla schopna neustále reagovat na změny jejich potřeb a přání. Další hlavní složkou L2 je využití technologií W2 přímo v knihovnách a službách, které nabízí. Přístup do katalogu pomocí webového OPACu je zavedený standard současných knihoven, ovšem v kombinaci s RSS kanály, uživatelskou

možností hodnotit, či přidávat své názory na jednotlivé tituly a dalšími prvky W2 nabízejí novou kvalitu. Tabulka 1 ukazovala porovnání „starého“ a „nového“ webu, o něco podobného pro L2 se pokusila K. G. Schneiderová – viz tab. 2. Podobně obr. 2 ukazuje vztah mezi koncepty L2.

Library 1.0	Library 2.0
Closed stacks	Open stacks
Collection development	Library suggestion box
Preorganized ILS	User tagging
Walk-in services	Globally available services
“Read-only” katalog	Amazon-style comments
Print newsletter mailed out	Team-built blog
Easy = dumb users	Easy = smart systems
Limited service options	Broad range of options
Information as commodity	Information as conversation
Monolithic applications	Flexible, adaptive modules
Mission focus is output	Mission focus is outcome
Focus on bringing 'em in	Focus on finding the user
ILS is core operation	User services are core

Tabulka 2

Obrázek 2

4.2 „Není všechno zlato, co se třpytí“

Někteří lidé říkají, že L2 je pouhá teorie, která udává směr, jak by knihovny měly vypadat v budoucnu, případně jsou i názory které tvrdí že je to celé nesmysl a v praxi se nikdy nic takového jako L2 neuskuteční. Ovšem existuje i skupina těch, kteří naopak zastávají názor, že

zde posun k L2 již aktuálně existuje, a hlavně že je to ten správný směr, kterým se knihovny mají vydat, pokud chtějí obstát v konkurenci s takovými médii jako je Internet (tím samozřejmě nebylo myšleno, že by knihovny měly Internetu konkurovat, či naopak). Nejproblematictější věcí okolo L2 se zdá skutečnost, že vlastně neexistuje přesná definice a vymezení, co vše má L2 zahrnovat a splňovat.

V [2] je uvedeno celkem 62 pohledů, co představuje L2, a 7 různých definic. Je to zajímavá konfrontace – namátkou některé vybrané:

- „L2 is disruptive“ – je to zlom...
- „L2 will replace existing library services“ – jde o náhradu současných služeb...
- „L2 is not about replacing 1.0 technology“ – nejde o náhradu „starých“ technologií...
- „L2 is all about technology“ vs. „L2 is not about technology“
- „L2 is matter of survival“ – jinak nelze přežít...

Je zřejmé, že téma L2 je velmi kontroverzní – na jedné straně nadšení a slova o nových výzvách, na straně druhé skepse a rozčarování. Kritické přístupy lze rozdělit do dvou kategorií:

1. Pojem L2 je konfrontační tím, že deklaruje nebo implikuje, že dosavadní služby knihoven jsou zastaralé a že potřebují nahradit.
2. Pojem L2 je bezobsažný a nesmyslný, protože nenabízí nic nového. V podstatě neznámá nic jiného než progresivní knihovnictví.

Použití označení 2.0 u L2 má jiný původ než u W2. Pojem W2 byl použit pro odlišení mezi generacemi webových aplikací – jinými slovy jde o evoluční krok od W1. U L2 však jde o uplatňování služeb pomocí W2, a proto ono označení 2.0 – jinými slovy 2.0 v L2 naznačuje vztah k W2.

4.3 Jak tedy vymežit Library 2.0

Wikipedie říká, že:

„Library 2.0 is a model for library service that reflects a transition within the library world in the way that services are delivered to library users. This redirection will be especially evident in electronic offerings such as OPAC configuration, online library services, and an increased flow of information from the user back to the library. The concept of Library 2.0 borrows from that of Web 2.0, and follows some of the same philosophies underpinning that concept. Proponents of this concept expect that ultimately the Library 2.0 model for service will replace outdated, one-directional service offerings that have characterized libraries for centuries.“

Trochu srozumitelnější vymezení uvádí Sarah Houghton ve svém blogu LibrarianInBlack.net:

„Library 2.0 simply means making your library's space (virtual and physical) more interactive, collaborative, and driven by community needs. Examples of where to start include blogs, gaming nights for teens, and collaborative photo sites. The basic drive is to get people back into the library by making the library relevant to what they want and need in their daily lives...to make the library a destination and not an afterthought.“

L2 nelze jednoznačně vymežit (to je ostatně vidět i v již zmíněném přehledu v [2]). L2 je vhodné chápat spíše jako cestu do budoucna, jak skloubit dosavadní zkušenosti s nastupujícími technologiemi (W2), jak vycházet vstříc měnícím se potřebám uživatelů, jak vyhovět měnícím se vzorcům jejich chování a konečně v důsledku toho všeho si uchovat své platné místo na poli poskytování informací.

Klíčové koncepty:

- Knihovna je všude.
- Knihovna neklade žádné překážky.
- Knihovna je inspirací pro spoluúčast.
- Knihovna používá flexibilní, komponentově založený systém.
- Knihovna je soustředěna na uživatele.

Co by mohlo být inspirací:

- Blogy zabývající se knihovnami a knihovnictvím.
- Úvahy o využití RSS – proč třeba nezřídit RSS kanál pro informace o nových titulech ve fondu? A proč ne jiné informační kanály o novinkách ve službách?
- Hodnocení uživatelů pro jednotlivé tituly – popularita „reviews“ v Amazonu je přece více než zřejmá.
- Pokud si někdo nedokáže pod W2 nic představit – lze jen doporučit zajímavé, takřka instruktážní video [10] věnované přínosům technologií W2.

5 Závěr

Library 2.0 není o vyhledávání, ale o nalezení; není o přístupu, ale o sdílení. L2 zviditelňuje fakt, že lidé často nevyhledávají a nepoužívají informace jako jednotlivci, ale jako určitá komunita. Knihovny proto nemohou ustrnout, nechtějí-li přijít o uživatele. Nelze jen sledovat zpovzdálí dění okolo Webu 2.0, okolo tagování, okolo sdílení názorů apod. – dříve nebo později bude nutné se aktivně zapojit.

Pojmy 2.0

V textech věnovaných světu 2.0 lze často narazit na relativně málo známé pojmy, proto následuje jejich krátký souhrn – originální znění je ponecháno úmyslně:

Biblioblogosphere – svět knihovnických blogů.

Blog – snadno aktualizovatelný webový deník.

Blogosphere – svět blogů.

Chat – textově orientovaná konverzace v reálném čase.

Comment – příspěvek uživatele ke zvolené entitě.

Folksonomy – ad-hoc taxonomie generované on-line obsahem.

Long Tail – důležité nejsou jen velké informační zdroje ale i spousta menších.

Podcast (z iPod + cast) – distribuce zvukových souborů formou RSS kanálu.

Post – příspěvek v blogu.

Mashup – kombinace dvou a více služeb do služby nové.

Rating – hodnocení kvality obsahu (např. pomocí počtu hvězdiček).

Remix – vytvoření nového příspěvku „smícháním“ dvou nebo více jiných příspěvků.

RSS = Really Simple Syndication – umožňuje rychlé šíření obsahu.

Tag – klíčové slovo nebo fráze použité ve folksonomii.

Tag Cloud – vizuální reprezentace části folksonomie.

Vlog – video-blog.

Použitá literatura a WWW odkazy

1. AJAX. Wikipedia, the free encyclopedia [online]. [cit. 2007-04-04]. Dostupné na World Wide Web: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/AJAX>>.
2. Crawford, Walt. Library 2.0 and „Library 2.0“. *Cites & Insights* [online]. 2006, vol. 6. no. 2. [cit. 2007-04-04]. Dostupné na World Wide Web: <<http://cites.boisestate.edu/civ6i2.pdf>>.
3. Český statistický úřad. Informační a komunikační technologie v domácnostech a jejich využívání jednotlivci v ČR v roce 2006 [online]. [cit. 2007-04-04]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/9701-06>>.
4. Library 2.0. Wikipedia, the free encyclopedia [online]. [cit. 2007-04-04]. Dostupné na World Wide Web: <http://en.wikipedia.org/wiki/Library_2.0>.
5. Maness, Jack M. Library 2.0 Theory: Web 2.0 and Its Implications for Libraries. *Webology* [online] 2006, vol. 3 no. 2. [cit. 2007-04-04]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>>.
6. Notess, Greg R. The Terrible Twos: Web 2.0, Library 2.0, and More. *Online* [online]. 2006, vol. 30, no. 3, pp. 40-43. [cit. 2007-04-04]. Dostupné také na World Wide Web: <<http://infotoday.com/online/may06/OnTheNet.shtml>>.
7. OCLC. Perceptions of Libraries and Information Resources (2005) [online]. [cit. 2007-04-04]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.oclc.org/reports/2005perceptions.htm>>.
8. O'Reilly, Tim. What is Web 2.0. Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software [online]. [cit. 2007-04-04]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.oreillyn.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html>>.
9. Schneider, K.G. L1 vs. L2: Adapted from O'Reilly [online]. [cit. 2007-04-04]. Dostupné na World Wide Web: <http://freerangelibrarian.com/2006/10/11_vs_l2_adapted_from_oreilly.php>.
10. Video *Web 2.0... the Machine is Us/ing Us* [online]. [cit. 2007-04-04]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.youtube.com/watch?v=6gmP4nk0EOE&url=>>>.
11. Web 2.0. Wikipedia, the free encyclopedia [online]. [cit. 2007-04-04]. Dostupné na World Wide Web: <http://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0>.